

Турило А.М.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічного аналізу і фінансів
Криворізького технічного університету

Зінченко О.А.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу і фінансів
Криворізького технічного університету

ПОКАЗНИКИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРИБУТКУ НА СТАДІЇ ЙОГО ФОРМУВАННЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Розроблено систему показників і критеріїв, що характеризують якість прибутку підприємства при його формуванні. Удосконалено визначення сутності поняття “якість прибутку підприємства”. Запропоновано теоретичні підходи до трактування поняття “інноваційний прибуток”.

The authors develop the system of indicators and criteria, which characterize the quality of enterprise profit at the stage of its formation; give an improved definition of the essence of notion “quality of enterprise profit” and suggest theoretical approaches toward the interpretation of the notion “innovational profit”.

В умовах ринкової економіки при формуванні стратегічних системних цілей діяльності підприємства на перший план виступають питання, пов'язані зі зростанням його ринкової вартості. Необхідною умовою досягнення таких цілей є розробка науково обґрунтованих підходів до оцінки величини та якості прибутку підприємства. Управління прибутком є важливою складовою загального менеджменту підприємства, в системі якого пошук раціональних шляхів зростання прибутку є ключовим завданням.

Сутність категорії “прибуток” і методи управління ним досліджено досить повно та розглянуто в багатьох публікаціях¹. При цьому першочергову увагу сучасні економісти приділяють формуванню й максимізації прибутку на підприємствах.

¹ *Бланк І.А.* Управление прибылью. — К.: Ника-Центр, 1998. — 544 с.; *Бланк І.А.* Финансовый менеджмент: Учеб. курс. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. — 656 с.; *Бойчик І.М.* Економіка підприємства: Навч. посіб. — К.: Атака, 2002. — 480 с.; *Бойчик І.М. та ін.* Економіка підприємства: Навч. посіб. / І.М. Бойчик, П.С. Харів, М.І. Хопчан, Ю.В. Піча. — 2-е вид., випр. та доп. — К.: Каравела; Львів: Новий світ, 2001. — 298 с.; *Василенко В.О., Шматько В.Г.* Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. / За ред. В.О. Василенко. — К.: ЦУЛ; Фенікс, 2003. — 440 с.; Економіка підприємства: Підруч. / За заг. ред. С.Ф. Покропівного. — К.: КНЕУ, 2000. — 528 с.; *Кац М., Роузен Х.* Микроэкономика. — М.: Новое знание, 2004. — С. 120; *Магланерідзе А.С., Коровіна З.П., Гізатулліна О.М.* Финансовый анализ: Навч. посіб. — Макіївка: МЕРГ, 2007. — 250 с.; *Слав'юк Р.А.* Фінанси підприємств: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2002. — 460 с.; Фінанси підприємств: Підруч. / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2004. — 456 с.; Фінанси підприємств: Навч. посіб. / Л.Д. Буряк, Е.В. Вакулєнко, А.П. Куліш та ін. — К.: КНЕУ, 2003. — 165 с.; Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / За ред. Г.Г. Кірейцева. — К.: ЦУЛ, 2002. — 496 с.; *Хістева О.В.* Якість прибутку та його вплив на сталий розвиток торговельного підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.05 / О.В. Хістева; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. — Донецьк, 2006. — 26 с.

Разом із тим питання змісту й оцінки якості прибутку в системі управління підприємством потребує подальшого дослідження.

І. Бланк наголошує на актуальності категорії “якість прибутку” та розглядає її при визначенні основних результатів і формуванні завдань господарської діяльності підприємств². О. Хістева дає певну кількісну оцінку якості прибутку підприємства на основі фінансових підходів і коефіцієнтів³.

Значимість і складність економічної категорії “якість прибутку” зумовлює потребу в її системній оцінці. У даній статті нами розглянуто окремі аспекти даної проблеми, а саме наведено певну сукупність показників якості прибутку підприємства.

На нашу думку, для вдосконалення управління прибутком на підприємстві необхідно розробити методику оцінки якості прибутку на трьох основних етапах його руху, а саме формування, розподілу й використання. У цій статті нами запропоновано систему показників і критеріїв оцінки якості прибутку на стадії його формування.

Перед тим як перейти до розгляду питання формування показників і критеріїв оцінки якості прибутку, визначимось із сутністю категорії “якість прибутку”. Це комплексна якісно-кількісна характеристика прибутку підприємства, що, з одного боку, пов’язана з етапами його формування, розподілу й використання, а з другого — включає в себе опосередковану оцінку кваліфікації робітників, організаційно-технічного рівня виробництва і ступеня ефективності їх використання. Тобто якість прибутку залежить від того, наскільки інноваційними є матеріальні, нематеріальні і трудові ресурси підприємства, задіяні на всіх етапах руху прибутку в межах відтворювального процесу. Така комплексна якісно-кількісна характеристика прибутку сприятиме забезпеченню тактичної і стратегічної конкурентоспроможності підприємства.

Якісний бік розвитку підприємства характеризує економічна ефективність, точніше її рівень і динаміка (залежно від мети оцінки його діяльності). Важливою складовою загальної економічної оцінки діяльності підприємства є показники і критерії якості прибутку, бо саме від останньої великою мірою залежать розміри й темпи зростання власного капіталу та ринкової вартості підприємства.

Між економічною ефективністю та якістю прибутку є певний зв’язок. Розглянемо, в чому він полягає (зростання економічної ефективності підприємства запишемо через показник загальної рентабельності):

$$\frac{\Pi_t}{3P_t} \cdot 100 > \frac{\Pi_{(t-1)}}{3P_{(t-1)}} \cdot 100, \quad R_t > R_{(t-1)}, \quad (1)$$

де $\Pi_t, \Pi_{(t-1)}$ — прибуток підприємства відповідно в t -му й $(t-1)$ -му періодах;

$3P_t, 3P_{(t-1)}$ — застосовані ресурси підприємства відповідно в t -му й $(t-1)$ -му періодах;

² Бланк И.А. Управление прибылью. — К.: Ника-Центр, 1998. — 544 с.

³ Хістева О.В. Значач. праця.

$R_t, R_{(t-1)}$ — загальна рентабельність підприємства відповідно в t -му й $(t-1)$ -му періодах.

Приріст загальної рентабельності підприємства характеризує якість його розвитку:

$$\Delta R = R_t - R_{(t-1)}, \quad (2)$$

де ΔR — приріст загальної рентабельності підприємства.

У даному випадку (див. формули (1) і (2)) для періоду t рентабельність підприємства в періоді $(t-1)$ виступає як базове значення або нормативний коефіцієнт ефективності, й формули (1) і (2) набувають такого вигляду:

$$\frac{\Pi_t}{3P_t} > E_n; \quad (3)$$

$$\Delta R = R_t - E_n, \quad (4)$$

де E_n — нормативний коефіцієнт ефективності.

Далі трансформуємо нерівність (3) таким чином (загальновідомий підхід):

$$\Pi_t > E_n \cdot 3P_t, \quad \Pi_t - E_n \cdot 3P_t > 0. \quad (5)$$

Вважаємо, що вираз $\Pi_t - E_n \cdot 3P_t > 0$ є інтегральним критерієм якості прибутку, а величина $(\Pi_t - E_n \cdot 3P_t)$ — інтегральним показником якості прибутку:

$$\Pi_{ин,t} = \Pi_t - E_n \cdot 3P_t, \quad (6)$$

де $\Pi_{ин,t}$ — інтегральний показник якості прибутку підприємства в періоді t .

Обґрунтовується така позиція ось чим. Відомо, що мета і критерій усіх інноваційних змін на підприємстві — це зростання економічної ефективності⁴. Інновації охоплюють усі об'єкти і сфери діяльності підприємства (техніку, технологію, організацію, управління, економіку тощо)⁵. У ринкових умовах господарювання всі критерії інновації (технічні, організаційні, нематеріальні) підпорядковані головному, а саме економічному критерію. Тому можлива така ситуація, коли певний захід, наприклад, за технічним критерієм є інновацією, а за економічним — не може вважатись такою, що характеризує відсутність інноватизації підприємства. При цьому виникає суперечність між технічними й економічними параметрами розвитку підприємства. Тому до інноваційних, за економічним критерієм, належать тільки ті чинники розвитку підприємства, що забезпечили у відповідному

⁴ Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. — К.: Атака, 2002. — 480 с.; Економіка підприємства: Підруч. / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, 2000. — 528 с.; Кац М., Роузен Х. Зазнач. праця; Магланерідзе А.С., Коровіна З.П., Гізатуліна О.М. Зазнач. праця та ін.

⁵ Бланк І.А. Управление прибылью. — К.: Ника-Центр, 1998. — 544 с.; Бойчик І.М. та ін. Економіка підприємства: Навч. посіб. / І.М. Бойчик, П.С. Харів, М.І. Хопчан, Ю.В. Піча. — 2-е вид., випр. та доп. — К.: Каравела; Львів: Новий світ, 2001. — 298 с.; Василенко В.О., Шматько В.Г. Зазнач. праця; Економіка підприємства: Підруч. / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, 2000. — 528 с. та ін.

періоді (який вибирається згідно із завданнями дослідження) зростання економічної ефективності⁶.

Така точка зору на окреслене питання й дає нам змогу характеризувати показник $\Pi_{ін,t}$ терміном “інноваційний прибуток”. Інноваційний прибуток — це такий, що сформований за рахунок лише інноваційних чинників, тобто тих, які забезпечили зростання економічної ефективності.

У формулі (6) вираз $E_n \cdot ZP_t$ характеризує ту величину прибутку підприємства, яку воно могло б отримати за умови, що всі заплановані в періоді t застосовані ресурси ZP_t будуть використані з віддачею, яка була досягнута в періоді $(t-1)$. Тобто досягнутий рівень ефективності в періоді $(t-1)$ в такій ситуації переноситься на всі ресурси підприємства в періоді t незалежно від інноваційного зростання його активів у даному періоді. А реальну (або планову) загальну величину прибутку підприємства в періоді t характеризує показник Π_t , і тому різниця між величинами Π_t і $E_n \cdot ZP_t$ показує вплив інноваційного чинника на зростання прибутку.

Вираз (6) дає змогу розрахувати показник питомої ваги інноваційних чинників у отриманому прибутку підприємства:

$$PB_{ін.П,t} = (\Pi_{ін,t} / \Pi_t) \cdot 100 \%, \quad (7)$$

де $PB_{ін.П,t}$ — питома вага інноваційних чинників у отриманому прибутку підприємства в періоді t .

Важливо також визначити величину інноваційного прибутку та його питоמוї ваги у прирості прибутку (для двох суміжних періодів):

$$\Pi_t = \Pi_{(t-1)} + \Pi_{ін,t} + \Pi_{інш,t}; \quad (8)$$

$$\Delta \Pi_{t,(t-1)} = \Pi_t - \Pi_{(t-1)} = \Delta \Pi_{ін,t} + \Delta \Pi_{інш,t}; \quad (9)$$

$$\Delta \Pi_{ін,t,(t-1)} = \Delta \Pi_{t,(t-1)} - E_n \cdot \Delta ZP_{t,(t-1)}; \quad (10)$$

$$\Delta \Pi_{t,(t-1)} = (\Delta \Pi_{t,(t-1)} - E_n \cdot \Delta ZP_{t,(t-1)}) + \Delta \Pi_{інш,t}; \quad (11)$$

$$\Delta \Pi_{інш,t} = \Delta \Pi_{t,(t-1)} - \Delta \Pi_{ін,t,(t-1)}; \quad (12)$$

$$PB_{ін.П,t} = (\Delta \Pi_{ін,t,(t-1)} / \Delta \Pi_{t,(t-1)}) \cdot 100 \%; \quad (13)$$

$$PB_{інш.П,t} = (\Delta \Pi_{інш,t,(t-1)} / \Delta \Pi_{t,(t-1)}) \cdot 100 \%, \quad (14)$$

де $\Pi_{інш,t}$ — прибуток, отриманий за рахунок інших (окрім інноваційних) чинників у періоді t ;

$\Delta \Pi_{t,(t-1)}$ — величина зростання прибутку в періоді t порівняно з $(t-1)$ -м періодом;

$\Delta \Pi_{ін,t,(t-1)}$ — величина приросту інноваційного прибутку підприємства в періоді t порівняно з $(t-1)$ -м періодом;

⁶ Економіка підприємства: Підруч. / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, 2000. — 528 с.; Василенко В.О., Шматько В.Г. Зазнач. праця; Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. — К.: Атака, 2002. — 480 с.

$\Delta ZP_{t,(t-1)}$ — величина приросту застосованих ресурсів підприємства в періоді t порівняно з $(t-1)$ -м періодом;

$PB_{ін.ΔΠ,t}$, $PB_{ін.Π,t}$ — питома вага відповідно інноваційних та інших чинників у загальному прирості прибутку в суміжних періодах t і $(t-1)$.

Виходячи із сутності якості прибутку підприємства нами запропонована така система основних критеріїв для даної економічної категорії.

1. Інтегральний критерій якості прибутку:

1) в абсолютному виразі:

$$Π_{ін,t} > 0; \quad (15)$$

$$\Delta Π_{ін,t} > 0; \quad (16)$$

2) у відносному виразі:

$$PB_{ін.Π,t} > 0; \quad (17)$$

$$PB_{ін.ΔΠ,t} > 0. \quad (18)$$

2. Критерій доцільної якості прибутку:

1) в абсолютному виразі:

$$Π_{ін,t} > Π_{н.ін}; \quad (19)$$

$$\Delta Π_{ін,t} > \Delta Π_{н.ін}; \quad (20)$$

2) у відносному виразі:

$$PB_{ін.Π,t} > PB_{н.ін.Π}; \quad (21)$$

$$PB_{ін.ΔΠ,t} > PB_{н.ін.ΔΠ}; \quad (22)$$

де $Π_{н.ін}$, $\Delta Π_{н.ін}$ — нормативна величина відповідно інноваційного прибутку та його приросту;

$PB_{н.ін.Π}$ — нормативна величина питомої ваги інноваційного прибутку підприємства в загальній його величині;

$PB_{н.ін.ΔΠ}$ — нормативна величина приросту інноваційного прибутку підприємства в загальній величині його приросту ($\Delta Π$).

3. Критерій зростання якості прибутку:

$$Π_{ін,t} > Π_{ін}(t-1); \quad (23)$$

$$\Delta Π_{ін,t} > \Delta Π_{ін}(t-1). \quad (24)$$

4. Критерій оптимальності якості прибутку:

$$Π_{ін,i,t} \rightarrow \max; \quad (25)$$

$$\Delta Π_{ін,i,t} \rightarrow \max, \quad (26)$$

де $Π_{ін,i,t}$ — загальна величина інноваційного прибутку при i -му варіанті розвитку підприємства в періоді t ;

$\Delta Π_{ін,i,t}$ — величина приросту інноваційного прибутку при i -му варіанті розвитку підприємства в періоді t .

5. Критерій конкурентоспроможності якості прибутку підприємства:

$$\Delta Π_{ін.кон,t,(t-1)} = \Delta Π_{t,(t-1)} - E_{н.кон} \cdot \Delta ZP_{t,(t-1)} > 0, \quad (27)$$

де $\Delta\Pi_{ін.кон.т,(t-1)}$ — величина приросту інноваційного прибутку підприємства, що приведена до умов конкурента за рівнем ефективності;

$E_{н.кон}$ — норматив економічної ефективності підприємства-конкурента в періоді $(t-1)$.

Наявність показника $\Delta\Pi_{ін.т,(t-1)}$, що характеризує величину приросту інноваційного прибутку підприємства в періоді t порівняно з $(t-1)$ -м періодом, дає змогу поряд із загальним темпом приросту прибутку розрахувати темп приросту якості прибутку підприємства:

$$T_{я.П} = \frac{\Delta\Pi_{т,(t-1)} \cdot ПВ_{ін.ΔП}}{\Pi_{(t-1)}}, \quad (28)$$

де $T_{я.П}$ — темп приросту якості прибутку підприємства.

В умовах зростаючої конкуренції важливо визначати показник конкурентоспроможності якості прибутку підприємства:

$$\Delta\Pi_{ін.кон.т,(t-1)} = \Delta\Pi_{т,(t-1)} - E_{н.кон} \cdot \Delta ЗР_{т,(t-1)}, \quad (29)$$

де $\Delta\Pi_{ін.кон.т,(t-1)}$ — величина інноваційного прибутку підприємства, приведена до конкурентного підприємства за рівнем ефективності.

Показник конкурентоспроможності якості прибутку підприємства (29) дає змогу визначити величину резервів зростання та величину конкурентного запасу якості прибутку підприємства. Для цього порівнюються два значення:

$$\begin{aligned} \Delta\Pi_{ін.кон.т,(t-1)} &> 0; \\ \Delta\Pi_{ін.т,(t-1)} &> 0. \end{aligned}$$

При $E_{н.кон} > E_n$ визначається величина конкурентних резервів зростання якості прибутку:

$$P_{я.П} = \Delta\Pi_{ін.т,(t-1)} - \Delta\Pi_{ін.кон.т,(t-1)}, \quad (30)$$

де $P_{я.П}$ — величина резервів зростання якості прибутку підприємства, що розглядається порівняно з підприємством-конкурентом.

При $E_n > E_{н.кон}$ визначається величина конкурентного запасу якості прибутку підприємства:

$$КЗ_{я.П} = \Delta\Pi_{ін.кон.т,(t-1)} - \Delta\Pi_{ін.т,(t-1)}, \quad (31)$$

де $КЗ_{я.П}$ — величина конкурентного запасу якості прибутку підприємства, що розглядається, порівняно з підприємством-конкурентом.

Інтегральні показники якості прибутку, інноваційні прибутки ($\Pi_{ін.т}$, $\Delta\Pi_{ін.т,(t-1)}$), залежно від поставлених завдань аналізу діяльності підприємства можна розраховувати на змінній і постійній базах.

При постійній базі інноваційний прибуток розраховується таким чином:

$$\Pi'_{ін.т} = \Pi_t - E_{н.б} \cdot ЗР_t; \quad (32)$$

$$\Delta\Pi_{in,t,\delta,n} = \Delta\Pi_{t,\delta,n} - E_{n,\delta} \cdot \Delta ZP_{t,\delta,n}, \quad (33)$$

де $\Pi'_{in,t}$ — величина інноваційного прибутку підприємства, розрахованого на постійній базі для періоду t ;

$E_{n,\delta}$ — норматив економічної ефективності, визначений для базового періоду діяльності підприємства;

$\Delta\Pi_{in,t,\delta,n}$ — величина приросту інноваційного прибутку підприємства в періоді t по відношенню до базового періоду його розвитку, який прийнято за базу для порівняння;

$\Delta\Pi_{t,\delta,n}$ — величина приросту прибутку підприємства в періоді t по відношенню до базового періоду;

$\Delta ZP_{t,\delta,n}$ — величина приросту застосованих ресурсів підприємства в періоді t по відношенню до базового періоду його розвитку.

Формули (32) і (33) потрібно застосовувати при аналізі діяльності підприємства в тих випадках, коли запроваджені у виробництво інновації протягом певного часу є найкращими в галузі або серед інших підприємств-конкурентів, а також забезпечують для підприємства, що розглядається, порівняно з іншими підприємствами-конкурентами, вищу ефективність і конкурентоспроможність. За базовий період береться той, у якому ці інновації було вперше впроваджено на підприємстві, що розглядається. За кінцевий період (t) береться той, у якому ці інновації з'явилися та використовуються таким самим чином на інших підприємствах-конкурентах (тобто ці інновації вже не є монопольними для даного підприємства).

Отже, для будь-якого підприємства загальний період при розрахунку інноваційного прибутку на постійній базі визначається періодом конкурентних інноваційних переваг.

Важливість розрахунку інноваційного прибутку на змінній базі визначається тим, що він дає оцінку інноваційних чинників у кожному періоді функціонування підприємства й показує поточні резерви та його загальну динаміку за періодами інноватизації.

Інновації для підприємства можна поділити на поточні й лідерські. Поточні інновації — це ті, що тільки впроваджуються на даному підприємстві, але вже використовуються на інших підприємствах галузі; а лідерські (конкурентні) інновації — це ті, які вперше реалізуються на підприємстві та аналоги яких відсутні на підприємствах-конкурентах.

Фактор інфляції враховується в інтегральному показнику якості прибутку підприємства ($\Pi_{in,t}$) таким чином:

$$\Pi_{in,t} = (B_{m,t} \cdot K_{inf,\delta} - C_t \cdot K_{inf,n,\delta}) - E_n \cdot ZP_t \cdot K_{inf,z,\delta}, \quad (34)$$

де $B_{m,t}$ — виторг підприємства в періоді t ;

C_t — поточні витрати підприємства в періоді t ;

$K_{inf,\delta}$, $K_{inf,n,\delta}$, $K_{inf,z,\delta}$ — коефіцієнт врахування інфляції при визначенні відповідно значень виторгу, поточних витрат і застосованих витрат на підприємстві.

Якість прибутку з позиції впливу суто ринкових чинників (оцінка місця даного підприємства на ринку товарів) можна визначити з допомогою показника ринкової місткості прибутку підприємства:

$$PM\Pi_t = \Pi_t \cdot \left(\frac{K_{M.M.t}}{K_{M.M.(t-1)}} \cdot \frac{K_{M.N.B.t}}{K_{M.N.B.(t-1)}} \cdot \frac{K_{M.K.L.t}}{K_{M.K.L.(t-1)}} \right), \quad (35)$$

де $PM\Pi_t$ — ринкова місткість прибутку підприємства в періоді t ;

$K_{M.M.t}$, $K_{M.M.(t-1)}$ — коефіцієнт місткості ринку відповідно в t -му й $(t-1)$ -му періодах, що характеризує сукупно загальний (і по окремих видах) обсяг продажів товарів (робіт, послуг) підприємства, що розглядається;

$K_{M.N.B.t}$, $K_{M.N.B.(t-1)}$ — коефіцієнт місткості ринку відповідно в t -му й $(t-1)$ -му періодах, що характеризує сукупно питому вагу підприємства на ринку товарів (робіт, послуг);

$K_{M.K.L.t}$, $K_{M.K.L.(t-1)}$ — коефіцієнт місткості ринку відповідно в t -му й $(t-1)$ -му періодах, що характеризує сукупно клієнтську базу підприємства.

Умова, коли $PM\Pi_t > P_p$, є критерієм міцності підприємства за прибутком на ринку товарів та дає змогу визначити рівень запасу такої міцності:

$$PЗ_{PM\Pi} = PM\Pi_t - P_p, \quad (36)$$

де $PЗ_{PM\Pi}$ — рівень запасу міцності підприємства за прибутком на ринку товарів.

Доповнює ринкову характеристику якості прибутку показник, що характеризує величину зміни прибутку за рахунок зміни тільки ринкового сегмента своєї продукції:

$$\Delta\Pi_{t,(t-1)рин.с.} = ПВ_{рин.t} \cdot E_{M.рин.t} \cdot \Pi_{од.t} - ПВ_{рин.(t-1)} \cdot E_{M.рин.(t-1)} \cdot \Pi_{од.(t-1)}, \quad (37)$$

де $\Delta\Pi_{t,(t-1)рин.с.}$ — величина зміни загального операційного прибутку підприємства в періоді t порівняно з періодом $(t-1)$, що характеризує тільки зміну стану підприємства на ринку товарів (динаміку його сегмента ринку);

$ПВ_{рин.t}$, $ПВ_{рин.(t-1)}$ — питома вага підприємства на ринку товарів за даним видом продукції (робіт, послуг) відповідно в періодах t і $(t-1)$;

$E_{M.рин.t}$, $E_{M.рин.(t-1)}$ — загальна місткість ринку за даним видом товарів відповідно в періодах t і $(t-1)$;

$\Pi_{од.t}$, $\Pi_{од.(t-1)}$ — прибуток одиниці продукції відповідно в періодах t і $(t-1)$.

Формула (37) показує, що можуть бути такі обставини, коли підприємство забезпечує зростання обсягів продукції і прибутку, але при цьому до певної міри втрачає свої позиції на ринку товарів та отримує менший обсяг прибутку, що з цим пов'язаний.

Оцінка якості прибутку здійснюється за різних видів розвитку підприємства (за критерієм обсягу реалізованої продукції) — зростаючого, стабільного, спадаючого. Для цих видів розвитку можливі такі ситуації:

1. $Q_{p,t} > Q_{p,(t-1)}$, зростаючий розвиток підприємства:

- 1.1. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} > 0$;
- 1.2. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} = 0$;
- 1.3. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} < 0$.
2. $Q_{p,t} = Q_{p(t-1)}$, стабільний розвиток підприємства:
 - 2.1. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} > 0$;
 - 2.2. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} = 0$;
 - 2.3. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} < 0$.
3. $Q_{p,t} < Q_{p(t-1)}$, спадаючий розвиток підприємства:
 - 3.3. $\Delta\Pi_{t,(t-1)} < 0$.

За даних видів розвитку підприємства може спостерігатись і від'ємне значення інтегрального показника якості прибутку підприємства ($\Pi_{ин,t}$):

$$\Pi_{ин,t} = \Pi_t - E_n \cdot 3P_t < 0. \quad (38)$$

Нерівність (38) вказує не тільки на цілковиту відсутність інноваційних чинників у діяльності підприємства, а й на загальну негативну динаміку використання всіх його ресурсів. Наприклад, якщо при $Q_{p,t} > Q_{p(t-1)}$ і $\Pi_t > \Pi_{(t-1)}$ спостерігатиметься загальне зниження віддачі ресурсів підприємства, це призведе до такого стану, коли величина $(\Pi_t - E_n \cdot 3P_t)$ буде від'ємною.

Поліпшують загальну оцінку якості прибутку такі показники, як індекс диверсифікації прибутку й питома вага диверсифікованого прибутку підприємства:

$$I_{див.П} = \frac{\Pi_{див,t}}{\Pi_{див(t-1)}}; \quad (39)$$

$$ПВ_{див.П} = \frac{\Pi_{див,t}}{\Pi_t} \cdot 100 \%, \quad (40)$$

де $I_{див.П}$ — індекс диверсифікації прибутку підприємства;

$\Pi_{див,t}$, $\Pi_{див(t-1)}$ — величина диверсифікованого прибутку (прибуток, отриманий за рахунок диверсифікації виробництва) відповідно в періодах t і $(t-1)$;

$ПВ_{див.П}$ — питома вага диверсифікованого прибутку в періоді t .

Якщо розглядати діяльність підприємства з урахуванням фактора часу, то показник якості прибутку визначатиметься загальновідомим методом⁷:

$$\Pi_{я.П}^{\partial} = ЧНЕ = \sum \frac{\Pi_{ч,t}}{(1+r)^t} - IC, \quad (41)$$

де $\Pi_{я.П}^{\partial}$ — динамічний показник якості прибутку;

$ЧНЕ$ — чистий наведений ефект;

$\Pi_{ч,t}$ — річна величина чистого прибутку в періоді t ;

⁷ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учеб. курс. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. — 656 с.; Василенко В.О., Шматько В.Г. Зазнач. праця; Финансовый менеджмент: Навч. посіб. / За ред. Г.Г. Кірейцева. — К.: ЦУЛ, 2002. — 496 с. та ін.

r — ставка дисконтування;

IC — сума початкових інвестицій.

Чистий наведений ефект дорівнює різниці між сумою дисконтованих чистих прибутків за період, узятий для дослідження, й сумою інвестицій, та його умовою є нерівність, що являє собою динамічний критерій якості прибутку:

$$\sum \frac{P_{ч,t}}{(1+r)^t} - IC > 0. \quad (42)$$

До певної міри показник $P_{я.П}^0$ є аналогічним показнику $P_{ін,t}$.

Повертаючись до статичних показників якості прибутку підприємства, розглянемо локальні показники, що її характеризують. До локальних показників якості прибутку можна зарахувати величини й питому вагу відповідно операційного, інвестиційного та фінансового прибутку:

$$P_{я.П} = P_{оп}, P_{я.П} = P_{ін}, P_{я.П} = P_{фін}; \quad (43)$$

$$ПВ_{оп.П} = (P_{оп} / P_3) \cdot 100 \%; \quad (44)$$

$$ПВ_{ін.П} = (P_{ін} / P_3) \cdot 100 \%; \quad (45)$$

$$ПВ_{фін.П} = (P_{фін} / P_3) \cdot 100 \%, \quad (46)$$

де $P_{оп}$, $P_{ін}$, $P_{фін}$ — величини відповідно операційного, інвестиційного й фінансового прибутку підприємства;

$ПВ_{оп.П}$, $ПВ_{ін.П}$, $ПВ_{фін.П}$ — питома вага відповідно операційного, інвестиційного й фінансового прибутку в загальному прибутку підприємства в періоді, що розглядається;

P_3 — загальний прибуток підприємства, отриманий від усіх видів його діяльності.

Як видно, наведені у статті показники досить повно характеризують якість прибутку підприємства та є дуже важливими для загальної економічної оцінки діяльності підприємства. Кількісна оцінка якості прибутку — це, з одного боку, шлях до пошуку ефективних заходів щодо збільшення ринкової вартості підприємства, а з другого — формування обґрунтованих підходів до планування і прогнозування прибутку підприємства.

Розглянута авторами система показників і критеріїв дає змогу з якісних позицій оцінити й дослідити таку важливу економічну категорію, як прибуток підприємства, що надає можливість більш обґрунтовано формувати систему тактичного і стратегічного менеджменту підприємства.